

QUO VADIS EUROPA? ЕВРОПСКАТА УНИЈА И МАКЕДОНИЈА

Ана Никодиновска Крстевска

Тематски семинар : Европската унија низ призмата на правото и политиките

Штип, 07.05.2019

Ден на Европа

Почитувани колеги,

Најпрво да ви се заблагодарам за времето што го одвоивте да присуствувате на овој настан, кој веќе како што увидувате, нй прераснува во традиција во рамките на Правниот факултет. Секако голема благодараност до колегите од факултетот, кои ѝ покрај нивните работни обврски земаа активно учество во одбележувањето на Денот на Европа, ѝ истовремено успеаа да присуствуваат денес ѝ покрај посетата на Папата во Скопје, за што претпоставувам низ каков пекол поминале за да дојдат тука во Штип. Така што благодарам!

Како што може да видите, јас се наоѓам на студиски престој при Универзитетот „Ориентале“ во Италија, и ви праќам топли поздрави од градот Рим.

Претпоставувам дека колегата Дејан Маролов, кој отвори настанот, и колешката Милица Шутова која го модерира, веќе ви ја прикажаа програмата на самиот настан, но еве дозволете и јас на кратко да кажам два три зборови.

Оваа година за разлика од минатите години каде пред се' го одбележувавме Денот на Европа преку промоција на публикации и книги во издание на Правниот факултет, сега се решивме да направиме нешто поразлично, нешто што би можело да има поголемо и подолгорочно влијание врз средината а особено врз студентите, и нешто што на некој начин ја отсликува работата на нашиот факултет. Тоа се два тематски семинари, и тоа првиот е посветен на Европската унија низ призмата на правото и политиките, додека вториот е посветен на Борбата против насилството.

Идејата за подготовка на првиот дел од настанот (серија предавања), е поврзана со она што го вусшност го работиме во рамките на Постдипломските студии (едногодишни и двогодишни), посветени на европското право, кои мислам дека се единствени од ваков вид во Македонија! Конкретно, преку овој семинар би сакале да ви презентираме дел од она во што се состојат нашите постдипломски студии, но и да ви ја доловиме нашата посветеност за развојот на европското право во Република Македонија, како и неговото ширење и дисеминација во македонската јавност. Имено, дел од истражувањата кои ќе бидат презентирани, всушност претставуваат научни трудови, кои се дел од книга односно Збирка на трудови од повеќе автори, пред се' од колеги од нашиот факултет (како колешката Тушевска и Кошевалиска со кои меѓу другото сме заедно ко-уредници на Зборникот, понатаму колешката Амповска, Мишева, Денкова, колегата Маролов, Мајхошев, Беловски, како и колешката Жанета Попоска од Правниот факултет, но и авторски ракописи од Филолошкиот факултет од Светлана Јакимовска, како и Трајче Стојанов од Факултетот за образовни науки. Но, исто така имаме придонес и од Правниот факултет „Јустинијан први“ во Скопје, од Ненад Гавриловиќ, но и Правниот факултет при Меѓународниот Балкански универзитет исто во Скопје, Наталија Шикова.

Збирката која е во финална фаза на подготовка, ќе носи наслов „Европската унија: право и политики“ е во издание на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, и се состои од трудови посветени на проблематиката поврзана со Европското право и политики, како на пример, Европско трговско право, Европско отшетно право, Европско право на друштва, право на интелектуална сопственост на ЕУ, Проширување на Унијата, Европско трудово и административно, Европска јазична политка, Европски ситем на заштита на човековите права и слично. Поглавјата од книгата говорат исклучително за европското право како корпус на норми,

регулативи, директиви, одлуки од соодветните области и се разбира содржат примери од праксата на Европскиот суд на правдата, но исто така го анализираат степенот на хармонизација на македонското право со европското право и неговата примена.

Можам да потврдам дека оваа збирка е единствена од ваков вид во Македонија, односно единствена која не е превод од странска литература, тука која произлегува од македонски автори т.е. од македонската научна фела. Ова претставува голема контрибуција кон македонското научно творештво, и се надевам дека ќе следат и други изданија, но пред сè се надевам дека примерот ќе се следи и од други научни работници (што воглавно кај нас не е пракса, бидејќи повеќе сме индивидуалисти и не сме научени да работиме заедно, како што тоа е утврдена пракса во други земји. Додека, книгата како финален производ би требало да ја промовираме на почеток на следната академска година.

Што се однесува до вториот дел од настанот, насловен „Борба против насилството“. Предавањата всушност претставуваат дел од активностите коишто групно или индивидуално го водат колешките од кривично право, Кошевалиска и Максимова, за последната ја користам оваа прилика да ѝ честитам истовремено и титула – доктор на науки, но и звање „доцент“. Колешките активно се посветени во усовршување и унапредување на проблематиките поврзани со борбата против насилството. Така Елена Максимова, како дел всушност и од нејзината докторска дисертација, ќе говори за насилство кај жените, не само од аспект на насилство врз жените туку и насилство практикувано од жените, за што во досегашната научно-стручна литература во Македонија, многу малку внимание се има посветено. Освен Елена, колешката Кошевалиска која е веќе афирмиран експерт од областа на заштитата на децата и малолетничката правда, за што говорат и многу нејзини научно-стручни дела објавени било како единствен автор, било во соработка со други, таа денес ќе говори токму за насилство кај малолетни лица односно насилство во школите.

И се разбира колешката Страшко Стојановски, кој неуморно работи на најразлични тематики со студентите, за кои има многу потврди и признанија не само помеѓу колегите и студентите но и пошироко, денес ќе го претстави истражувањето кое се’ уште го води заедно со група на студенти од Стурмица и од Штип, на тема Семејно насилство. И за да не должам многу време, оставам на професор да ги претстави делтаите за истите.

На крај, како и минатата година така и оваа, чест ми е да споделам со вас дека ја продолживме соработката со Ликовната академија при УГД, под раководство на професорката Јана Јакимовска. Особено сме радосни за тоа, затоа што на некој начин успеваме да ги сплотиме тенденциите и проблематиките со кои се соочува правото и политиката во Македонија но и во светски рамки, заедно со ликовната уметност и со нејзините најразлични начини на изразување на мислата и на чувствата, токму со цел да се подигне свеста во општеството за овие проблематики. Така, оваа година поттикнати од меѓународното движење за борба против насилството врз жените „Me TOO“, студентите од Ликовната академија се вклучија со Изложба на плакати на тема „Борба против насилството врз жените“ со наслов „ME too WE too“. Плакатите се мошне оригинални и со конкретни пораки, за што ве поканувам после предавањата да се симнете во Фојето на Правен факултет и да ја погледнете изложбата. Воедно им благодарувам и на професорката Јакимовска како и на студентите од Ликовната академија за нивната соработка.

А сега да преминам кон она што ќе биде тема на моето излагање, а тоа е QUO VADIS EUROPA? Европската унија и Македонија. Излагањето нема да биде класична презентација на она што истражувам моментално, но станува збор повеќе за воочување на одредени недостатоци во однос на почитувањето на меѓународното право во современите меѓународни односи vis-à-vis Европската унија и нејзината улога во промоција на истото. Така, кога зборуваме за Европската унија, барем досега секогаш сме збурувале и сме ја гледале како меѓународен субјект односно актер којшто промовира универзални вредности како што се мирот, заштитата на човековите

права, слободата, владеењето на правото, демократијата, почитувањето на меѓународното право, оддржливиот развој, социјалната солидарност и слично, но иако мора да се напомене дека не недостасувале критики во однос на оваа нејзина улога. Па така во однос на тоа, кога зборуваме за критики, а во очи на случувањата поврзани со Договорот од Преспа (односно со неговото потпишување, ратификација и примена), каде Унијата се најде во улога на промотер и поддржувач на договорот, со ова Европската унија отскона од своите поставени вредности, и примени т.н. двојни стандарди. И наместо да се промовира како нормативна сила за што и самата тврди дека „Е“, таа се однесува како класичен актер во меѓународните односи, односно како било која држава од меѓународната заедница којашто го заснова своето постоење на реалистичките парадигми во меѓународните односи.

Што сакам да кажам? Сите вие и јас, веќе бевме сведоци на донесувањето на Договорот од Преспа и на начинот на неговата имплементација во македонскиот општествен поредок, па оттука ќе проговорам за некои моменти коишто ги имам истражувано низ призмата на меѓународното право односно усогласеноста на договорот со меѓународно-правните норми, било да се норми од меѓународното обичајно право кои поседуваат задолжителен карактер т.н. јус когенс норми, било да се оние зацртани во Виенската конвенција за договорно право од 1969 г. Ова го направив со цел да ја доловам фактичката состојба за Договорот од Преспа, како договор со кој се прекршуваат основни начела и принципи на меѓународното право, и да укажам дека Европската унија делува спротивно на меѓународното право со тоа што го поддржува и промовира договорот, односно не е доследна со вредностите коишто ги промовира во своите надворешни односи со трети земји.

Но, да видиме поконкретно за што станува збор.

Потпишувањето на договорот од Преспа беше проследено со два вида на повреди, ако може така да се категоризира, и тоа повреда на формалното право и повреда на материјалното право при склучување на договорот (сите овие видени низ призмата на меѓународното право).

Во однос на првата повреда, односно повредата на формалното право при склучување на договорот, имено, Договорот е склучен со повреда на основни норми на внатрешното македонско право, коишто се норми од ноторен и манифестен карактер и норми кои се од фундаментално значење за македонскиот правен систем. Конкретно, македонскиот министер за надворешни работи, немаше надлежност да преговара ниту пак надлежност да го склучи договорот. Зошто? Затоа што, врз основа на чл. 119 од Уставот на Република Македонија и чл. 3 од Законот за склучување, ратификување и извршување на меѓународни договори од 22.01.1998 г. (Сл.весник на РМ, бр. 5/98 г.), единствено Претседателот на Републиката, поседува исклучива надлежност да склучува меѓународни договори во името на државата. Со други зборови, постапувајќи на тој начин министерот изврши т.н. „*ultra vires*“ акт односно акт надвор од своите надлежности, со што беа повредени норми коишто се од фундаментална важност за македонското национално право.

Видено низ призмата на меѓународното право, ваквиот акт на склучување на Договорот од Преспа не е во согласност со нормите предвидени во член 7 и 8 од Виенската конвенција за договорно право од 1969 г. (ВКДП), во материја на „надлежност за склучување на меѓународен договор“ и „негова последователна потврда доколку е договорот е склучен без согласност на државата“. При тоа значи, непосредувањето на условите предвидени со овие одредби, како што пред малку видовме а особено повредата на правила коишто се од фундаментално знаење за внатрешното право, претставува основа за ништовност на договорот согласно чл. 46 од истоимената Конвенција, во материја на „ништовност на договорите поврзани со нормите од внатрешно право кои ја регулираат надлежноста за склучување на меѓународни договори“.

И ова е првата точка на несогласување.

Што се однесува до вториот вид на повреди, односно повредата на материјалното право при склучувањето на договорот, имено, станува збор за повреди на три основни принципи на меѓународното право и тоа: принципот на еднакви права и самоопределување на народите, принципот на суверена еднаковост на државите и принципот на забрана за мешање во внатрешните работи на државите, кои претставуваат норми од фундаментално значење коишто ја засегаат целата меѓународна заедница и кои што поседуваат јус когенс карактер односно се задолжителни за сите земји во меѓународната заедница.

Конкретно, кога говориме за **принципот на еднакви права и на самоопределување на народите**, во член 1 и неговите 13 точки и 18 параграфи од Договорот од Преспа кои би требало да бидат исполнети од Република Македонија преку уставни амандмани (без можност за нивно идно менување), Договорот наметнува смена на името на Република Македонија во „Република Северна Македонија“, коешто би се користело за внатрешна и за меѓународна употреба, и истовремено наметнува обврска „*erga omnes*“ во врска со неговата употреба од страна на трети држави во меѓусебните односи со Република Македонија. Значи, договорот импонира целосна елиминација на придавката „македонски“ и на терминот „Македонија“ и истовремено го забранува нивното користење за било каква официјална употреба, заменувајќи го со придавката „на Република Северна Македонија“ или едноставно „од Северна Македонија“.

Оттука следи дека импозицијата односно наметнувањето на друго име наместо утврденото име од страна на македонската држава, преставува *per se* повреда на принципот на самоопределување на народите [чл. 2 (1) од Повелбата на ООН], како императивна норма односно норма од јус когенс карактер којашто ги засега интересите на меѓународната заедница како целина, за која Виенската конвенција за договорно право (1969) во чл. 53 предвидува ништовност на договорите кои се во спротивност со овие императивни норми.

Освент тоа, во договорот всушност се проширува и предметот на спорот, со тоа што „разликата околу името“ ја претвора во „разлики“ за идентитетот, јазикот, културата, историјата, образованието, политичкиот и административниот систем, Уставот, правата и слободите на човекот и граѓанинот (Силјановска Давкова, 2018: 2; Vankovska, 2018:8), кои претставуваат есенцијални елементи кои влегуваат во принципот на самоопределување на народите.

Од ова следи дека договорот не само што спротивен на споменатиот принцип, туку тој е спротивен на предметот на договорање содржан во Привремениот договор од 1995 г., кој му претходи на Договорот од Преспа и од каде се црпи основата за преговарање. Со оглед на овие недостатоци, врз основа на чл. 30 од Виенската конвенција за договорно право во материја на „примена на последователни договори кои имаат ист предмет на договорање“, Договорот од Преспа не би можел да се смета како договор кој го заменува Привремениот договор од 1995 г., заради тоа што има различен предмет на договорање, односно говори за „разлики“ а не за „разлика“.

Е сега, овие уставни импозиции освен што го повредуваат принципот на самоопределување на народите, тие истовремено го повредуваат принципот на **забрана за мешање во внатрешните работи на други држави** (Силјановска Давкова, 2018:3-4). Имено, Договорот оди дотаму што наложува ревизија на сите официјални документи на државата како и отстранување на терминот „Македонија“ од државни симболи, било да се наоѓаат во јавни документи, или објекти и јавни институции, имиња на градови и географски региони и сл. И предвидува основање на т.н. „заедничка комисија“ [член 8 (5) од Договорот], составена од историчари, археолози, дипломати и други, којашто ќе има за цел да ги ревидира сите книги и учебници и да ја отстрани од нив придавката „македонски“ и сè она што е поврзано со македонизмот, навлегувајќи на тој начин во суштината на историјата и на културата, менувајќи дури и историски и културни факти. Постапувајќи на ваков начин, Република Грција не само што се меша во внатрешните работи на

македонската држава, туку ја става државата во субординирана или подредена политичка положба во однос на неа, што е реалност типична за вазални држави.

Што се однесува пак до принципот на **суверена еднаковост помеѓу државите**, уште една потврда дека се повредува **истиот** е фактот дека договорот е асиметричен во однос на правата и обврските коишто произлегуваат за договорните страни (Силјановска Давкова, 2018:3;22). Така, првата страна односно Грција има само права, освен две обврски кои се однесуваат на: 1. обврска да го ратификува договорот по одобрувањето на уставните амандмани и по исполнувањето на сите легислативни и правни процедури потребни за стапување во сила на договорот, и 2. Обврска да не ѝ го попречува влезот на Република Македонија во меѓународните организации, но како што увидовме, веќе еднаш беше прекршена од страна на Грција со блокирањето на Македонија за влез во НАТО во 2008 г.. Втората страна пак, има само обврски и тоа: обврска да го смени името, обврска да изврши уставни амандмани, обврска да ги смени имињата на институциите, обврска да ги прилагоди државните документи со новото име, обврска да ги смени меѓународните регистарски таблички, обврска да ги извести другите држави што ја имаат признаено за смена на нејзиното име и да им наметне да го користат новото име, итн.

Сумиравме три основни принципи кои се повредени при склучување на меѓународниот договор, и тоа: принципот на еднакви права и самоопределување на народите, принципот на суверена еднаковост на државите и принципот на забрана за мешање во внатрешните работи на државите. Овие три принципи, иако не се потврдени во ниту еден официјален документ дека претставуваат императивни норми во МП, сепак врз основа на универзалноста на Повелбата на ООН во којшто се содржани, како и врз основа на чл. 103 од истоимента Повелба која им придава предност на обврските од Повелбата врз преостанатите обврски преземени од поедничните земји членки, укажува дека тие поседуваат задолжителна сила. Врз основа на тоа, Виенската конвенција за договорно право во чл. 53 потврдува дека императивните норми на општото меѓународно право не смеат да бидат дерогирани, и оттука не смеат да бидат предмет на договарање помеѓу државите. Што ќе рече дека, одредбите од Договорот од Преспа претставуваат повреда на општите принципи на меѓународното право, и како такви, врз основа на Конвенцијата (чл. 53 и 64) „материја на ништовност на меѓународните договори заради спротивност со јус когенс норми“и општото меѓународно право тие се противправни, а со тоа и Договорот од Преспа да се смета за ништовен.

Така на кратко, ви ги образложив причините заради кои Договорот од Преспа претставува невалиден договор согласно меѓународното право, и со тоа ги потврдивме тезите дека Европската унија применува двојни стандарди во однос на примената на меѓународното право во нејзините надворешни односи со трети земји, т.е. во однос на Република Македонија и Договорот од Преспа.

Како завршница, дозволете ми да споделам со вас, дека сето ова што го говорев ќе го презентирам утре на семинар којшто го организира Правниот факултет во соработка со Институтот за меѓународни правни студии при Националниот Истражувачки Центар тука во Рим, на тема Европската унија и решавањето на грчко-македонскиот конфликт, помеѓу нормативни принципи и двојни стандарди, што може да го видите постерот позади мене.

Ова е големо значење за факултетот и за универзитетот воопшто, затоа што ретко се случува во Италија но и пошироко, да се говори за Македонија и за спорот со името, особено низ една перспектива којашто ја отсликува вистинската ситуација и реалноста. Така што навистина се надевам дека семинарот ќе помине во најдобар ред и дека ќе има некаков одзив меѓу италијанската јавност.

Ви благодарам уште еднаш за времето и ви посакувам успешно проследување на настаните.